

GELENEKSEL OYUN VE HAYAL KAHRAMANLARINDAN YARARLANILARAK HAZIRLANAN ÖFKE DENETİMİ PROGRAMININ İLKOKUL ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLİLİĞİNİN İNCELENMESİ

Günnur Özbay*

Özet

Bu çalışmanın amacı, ilkokula devam eden öğrencilerin saldırgan davranışlarını azaltmaya yönelik geleneksel oyun ve hayal kahramanlarından yararlanılarak hazırlanan öfke denetim programının etkililiğini incelemektir. Araştırma, kontrol gruplu ön test, son test modeline dayalı deneysel bir çalışmadır. Araştırmada Çok Boyutlu Okul Öfke Envanteri uygulanmış, öfke düzeyi yüksek, öfke denetimi becerileri düşük öğrenciler arasından 17'şer kişilik deney ve kontrol grupları oluşturulmuştur. Deney grubu ile yapılan oturumlar 8 hafta sürmüştür. Araştırmada elde edilen veriler, parametrik olmayan testlerden Mann Whitney U ve Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile analiz edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular, öfke denetimi eğitimi alan deney grubunun eğitim sonrasında öfke denetim puanlarının kontrol gruplarına göre önemli düzeyde arttığını ortaya koymuştur. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, geleneksel oyun ve hayal kahramanlarından yararlanılarak hazırlanan öfke denetimi programının öğrencilerin öfke denetimi ve olumlu başa çıkma yöntemlerini kullanma becerileri üzerinde etkili olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Öfke Yönetim Eğitim Programı, Öfke, Öfke Denetimi.

AN INVESTIGATION OF THE EFFECT OF ANGER CONTROL PROGRAM PREPARED BY USING TRADITIONAL PLAYS AND HEROES OF IMAGINATION ON PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Abstract

The purpose of this study is to investigate the effectiveness of the anger control program, which is based on the use of traditional games and heroes of imagination to reduce the aggressive behavior of primary school students. This experimental study consisted of control group, pretest and posttest. In this research, Multi-dimensional School Anger Inventory was applied. Students with high anger level and with low anger control ability were included in the study group. 34 students, including 17 experimental and 17 control groups, formed the study group. The sessions with experimental group lasted 8 weeks. Analysis was performed using the Mann Whitney-U and Wilcoxon Marked Ranks Test from the non-parametric tests. Findings from the study showed that experimental group who had trained for anger control has significantly increased anger control scores compared to the control groups. Findings obtained from the research have indicated that anger control program prepared by using traditional games and heroes of imagination has an effect on the ability of students to use anger control and positive coping methods.

Keywords: Anger Management Education Program, Anger, Anger Management

Giriş

Öfke, çoğu zaman bireyler engellendiğinde, beklentilerinin karşılanmadığında veya incindiğinde ortaya çıkmaktadır (Gordon, 1999; Özkan, 2010). Doğal ve evrensel bir duygu olan öfke, bireyin yaşamında problemlere neden olsa da uygun şekilde ifade edildiğinde sağlıklı bir duygu olarak kabul edilir (Soykan, 2003). Özellikle kişiler arası ilişkilerde bireyin öfkesini sağlıklı bir şekilde ifade etmesi önemlidir (Adana ve Arslantaş, 2011; Martin ve

* Uzman Psikolojik Danışman MEB. Şehit Mehmet Bora Tayfur İlkokulu, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi gunnurozbay@gmail.com

Watson, 1997). Bu nedenle öfke duygusunun yönetilmesi ve bu konuda becerilerin kazandırılması önemli görülmektedir. Bu anlamda okullar bu tür yaşam becerilerinin kazandırılmasında en etkili kurumlar olarak ortaya çıkmaktadır (Korkut, 2004). Okul ortamında öfke denetimi konusunda yetersiz olan çocuk pek çok problemle karşı karşıya kalmaktadır. Okullar pek çok gelişimsel fırsatların yaratıldığı ortamlar olarak düşünüldüğünde, öfke duygusunu fark etme ve sağlıklı bir şekilde ifade etme becerilerini de kazandırmada önemli bir unsur olarak görülmektedir (Özmen, 2006).

Çözümeyen öfke duygusu, ergenlik döneminde saldırganlık ve şiddete dönük davranışlara neden olabilmektedir (Yılmaz, 2004). İlkokul dönemi saldırganlık davranışları gibi olumsuz davranışların sergilendiği önemli bir dönem olarak görülmektedir. Bu nedenle bu dönemde okul temelli önleme programlarının önemi ön plana çıkmaktadır (Şahin, 2004). Öfke ile ilgili Türkiye’de ve yurt dışında yapılan araştırma bulguları incelendiğinde uygun yollarla ifade edilemeyen veya denetilemeyen öfkenin davranım bozuklukları (Arkan ve Üstün, 2009), saldırgan davranışlar (Howells ve Day 2004; Kısaç, 1997; Scharf, 2000; Korkut, 2002; Kesen, Deniz ve Durmuşoğlu, 2007; Şahin, 2000), kendini kontrol edememe (Taylor, Novaco, Gillmer ve Thorne, 2002) gibi pek çok olumsuz etkisi olduğu görülmektedir.

İlköğretim dönemi aynı zamanda model alınarak öğrenmenin gerçekleştiği bir dönem olarak görülmektedir. Özellikle gözlem yaparak öğrenme bu dönemde önemlidir (Korkmaz, 2003; Ültanır, 1997; Rutledge, 2000). Son çocukluk dönemi ve ergenlik döneminde bir insana olan hayranlık ya da aşırı tutkunluk davranışının altında aslında o kişiyi model alma duygusu yatmaktadır (Duygulu, 2010). Tutumlar model alma yolu ile öğretilmeden oldukça fazla etkilenmektedir. Birey için bu dönemde model, ailesinden biri veya ünlü bir şahsiyet, bir kahraman olabilmektedir (Oruç, Tecim ve Özyürek, 2011). Demirbaş ve Yağbasan’a (2005) göre ilköğretim döneminde çocuklara birçok istenilen davranış model yoluyla kazandırılabilir. Güleriyüz’e (2002) göre özellikle bu dönemde masalların, çocukların dünyasında yaratıcılıklarını geliştirmeleri açısından çok önemli bir yeri vardır. Masallar çocuğun sorunlarına, gerilimlerine gönderme yaparak, dolaylı yoldan onun iç dünyasına girmede etkili olmaktadır (Nas, 2002). Gönen (1998) pek çok etkinlik için çocuk edebiyatını bir sıçrama tahtası olarak kabul etmektedir. Hikaye ve romanlarda çocuklar pek çok olayların neden ve sonuçlarını açıklayan bilgileri ve yorumları görme şansına sahip olabilmektedir. Ayrıca hikaye ve romanlar çocukların sınırlı hayat tecrübelerini zenginleştirerek geliştirmekte ve sahip oldukları değer yargılarına daha çok açıklık kazandırmaktadır. Böylece çocuğun içinde yaşadığı kültürel ortama uyum sağlamasında olumlu etkide bulunmaktadır (Oğuzkan, 2001). Ersoy, Avcı ve Turla (2007) kahramanlarla özdeşim kurmanın, kendini başkalarının yerine koyma, yetişkinlerle iletişimi kuvvetlendirme, sosyal hayata uyum sağlama, insan ilişkilerinin önemini anlama konularında etkili olduğunu belirtmiştir. Hikayelerle etkileşime geçen çocuklar hikaye karakterlerinin etkisinde kalabilmektedir (Çakmak ve Geçgel, 2006). Bu anlamda hikayede geçen karakterlerin özelliklerinin önemi, davranış kazandırmada ön plana çıkmaktadır. Özmen’e (2001) göre çocuklar bir süreliğine hikaye kahramanlarının yerine geçerek sorun yaşayan kişinin rolünü üstlenip, sorunların çözümünde de etkili olabilmektedir.

İnformal eğitimde yaygın olarak kullanılan masallar son zamanlarda eğitim bilimi açısından da değerlendirilmeye başlanmıştır (Yücel, 2015). Alanyazında masalların eğitimdeki rolü değişik açılardan ele alınmıştır. Bireyin yaşamın zorluklarıyla baş etme ve problem çözmede önemli etkileri olduğuna dönük bulgular söz konusudur. Masallar, özellikle kendi yaşam gerçeklerini masal kahramanlarına yükleyerek ve ilişki kurarak pek çok problemlerle baş etmede eğitici bir rol unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır (Helimoğlu Yavuz, 1997). Çakar'a (2007) göre masallardaki öyküleştirme ile doğru modellere ulaşma ve hatalı davranışları fark etme mümkün olabilmektedir. Çocuk öykü içindeki kurgusal yapı ile gerçek hayatta çözümünü bulamadığı pek çok sorunu anlamlandırabilmektedir (Uzuner, 2007). Yıldır'a (1984) göre ise masallar, duyguları insani şekilde şekillendirmede etkin rol oynayarak insanı hayata hazırlamada önemli bir unsurdur. Öztürk'e (2008) göre masallar küçük yaşta edinilmesi gereken insani özelliklerin, iletilerin kazandırılmasında önemli bir etkidir. Bu bağlamda öyküye dayalı anlatımlar, çocukların yaşamlarında karşılaştıkları problemlerle başa çıkmalarında yardımcı olan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle duyguları içeren öykü ve masallar bireyin kendi duygularını ve başkalarının duygularını anlama ve kabul etmede yardımcı bir role sahiptirler. Bu tür öykü ve masallar, çocuğa yalnız olmadığı, benzer duyguları başkalarının da yaşayabileceğini hissettirecek, empati kurmasına olumlu etki yapacaktır (Sever, 2003). Benzer şekilde Yıldız'a (2016) göre çocuklar kahramanlar sayesinde karşılaştığı sorunları çözme konusunda bilgi edinme fırsatı bulurlar. Özdeşim kurduğu kahramanlar çocuğa yönelik değişime katkı sağlamakta ve çocuğa doğal bir öğrenme ortamı sunmaktadır.

Bu araştırmada ülkemizde geleneksel kültürün önemli kahramanlarından olan Karagöz ve Hacivat, çocuk dünyasında yer edinen hayal kahramanlarından yararlanılarak hazırlanan öfke denetimi eğitim programının etkililiği sınanmıştır. Karagöz oyunları konularını halkın içinden günlük yaşamdan almaktadır. Bu anlamda özellikle değerler eğitiminde önemli bir yer tutmaktadır (Demir ve Özdemir, 2013). Bu oyunlar bir mizah öğesiyle eğlendirici ve düşündürücü bir eğitim aracı olarak karşımıza çıkmaktadır (Demir ve Özdemir, 2013). Özellikle gelişim sürecinde örnek olan kahramanların çocukların yaşamında, davranışlarında önemli bir etkiye sahip olduğu şüphesizdir (Kan, 2015). Bu nedenle yazınsal ürünlerden yararlanılarak özdeşim kuracağı örnekleri artırmak, toplumsal becerilerin öğretilmesinde önemli görülmelidir (Johnson ve Reed, 1996). Çünkü bu ürünlerde yer alan etkileşimler, sorunlara yaklaşım ve çözüm biçimleri, çocuğun duygusal gelişimi açısından önem taşımaktadır. Nas'a (2002) göre masallar çocuğu yaşama hazırlama ve toplumsallaşmada önemli bir etkiye sahiptir. Bu açıdan ele alındığında masalların ve hayal kahramanlarının eğitimde, özellikle beceri kazandırma programlarında kullanılmasının etkili olacağı düşünülmektedir.

Oyun, çocuk için doğal bir ortam yaratır. Bu doğal ortamlarda çocuklar daha çok iletişime açık olurlar (Maden, 2010). Oyun çocuğun iç dünyasını daha gerçekçi yansıtmaktadır. Bir karakterle özdeşleme şeklindeki oyunlar, çocukların zihinsel, sosyal ve duygusal gelişimi için önemli görülmektedir. Oyunda bir karakterin yerine geçen çocuk o karakterin bakış açısını anlamaya çalışır. Böylece yaratıcı düşünmeyi geliştirerek, empati duygusunu kazanma ve geliştirme fırsatı yakalar. Gölge oyunları da bunlardan biri olarak kabul edilir (Bulut, 2014). Çünkü çocukların ilgi gösterdiği tiplere ve konulara sahiptirler. Bu nedenle Özdemir'e (2006) göre gölge oyunları sadece eğlence değil bir eğitim malzemesi olarak da kullanılmalıdır.

Çocuk yazınından ve oyunlardan yararlanılarak gerçekleştirilen eğitim programlarının etkililiği ile ilgili bir çok araştırma söz konusudur. Çatışma çözme becerisini geliştirme (Bell, Dawson, Neison ve Savoie, 1997; Johnson ve Reed, 1996), kahramanların özelliklerine göre iyi, kötü, olumlu, olumsuz, güzel ve çirkin kavramlarını tanıma (Demir, 2014), kendini tanıma, çevresiyle etkili iletişim kurma (Gönen, 1993), sorun çözme, çatışma çözme, empati, kişilerarası ilişkiler geliştirme ve duygu eğitimi (Karahana, 2008), olumsuz duyguların farkındalılığını sağlama, sorunlar için alternatif çözümler üretebilme (Luke ve Myers, 1994), sosyal beceri kazanma ve sağlıklı iletişim kurma (Şahin, 2011), başkalarını anlama (Ungan, 2007), yaşadığı toplumun ahlaki ve insani değerlerini öğrenme (Yaldız, 2006), şiddet duygusunu tanıma ve şiddetin sonuçlarını görme (Yener, 2006), yaratıcılık ve hayal gücünü, özgüveni geliştirme (Yıldırım, 2007) gibi konularda etkili olduğu alanyazında yer almıştır. Karatay (2007) ise iyi ve kötü çatışmanın anlatıldığı, genellikle iyilerin galip geldiği masalların, çocukların zihninde iyi ve doğru kavramlarının şekillenmesine yardımcı olacağını vurgulamıştır.

Sosyal beceriler, bireylerin kişiler arası ilişkilerinde sorun yaşamaması için ilişkileri etkili bir şekilde yönetebilme becerisi olarak tanımlanmaktadır. Özellikle ilköğretim bu anlamda önemli bir yer teşkil etmektedir. Çünkü okul ortamı yeni davranış biçimlerini ön plana çıkarmaktadır (Akkök, 1996). Okullarda sürekli artan problemlerin çözümü için bir takım çalışmaların yapılması önem arz etmektedir. Erken yaşlarda bu tür problemlerle baş etmeyi öğrenmek, ileriki yaşlarda yaşanacak sorunların üstesinden gelmede önemli görülmektedir. Bu nedenle erken müdahaleyi sağlayan eğitim programlarına ihtiyaç söz konusudur (Şahin, 2004). Bu çalışma ise erken müdahaleyi sağlama, ilkokuldaki öfke denetimi çalışmaları alanındaki eksikliği giderme açısından önemli görülmektedir. Özellikle ilkokul döneminde çocukluktan etkilendiğimiz hayal kahramanlarını kullanarak yapılan deneysel çalışmalar azdır. Oysa bu konunun önemini vurgulayan araştırmalar söz konusudur. Hayal kahramanlarından yararlanarak hazırlanan eğitim programlarının, değerleri kazanma ve duyguları ifade ve kontrol etme becerisi (Andrews, 1994; Arıcı, 2012; Bakan, 2006; Bennett, 1995; Bilkan, 2001; Çetinkaya, 2007; Donat-Bacıoğlu ve Özdemir, 2012; Karatay, 2007; Şahin, 2011; Şirin, 1994; Tahiroğlu, Kayabaşı ve Kayabaşı, 2013); Yılmaz, 2012), empati ve iletişim becerileri (Kuzu-Sarar, 2002), duygu paylaşımı ve ben merkezliliği (Senemoğlu, 1997) gibi konularda etkili olduğu vurgulanmıştır. Bu bağlamda bu araştırmada öfke denetimine dönük programın hazırlanmasında literatürle desteklenen ve etkililiği vurgulanan, hayal kahramanları ve hikayelerden yararlanılmıştır.

Araştırmalarda öfke ve saldırganlığın en fazla görüldüğü dönem çocukluğun sonu ve ergenliğin başı olarak görülmektedir (Spielberger, 1966; Golden, 2003). Bu nedenle erken müdahaleyi sağlama, çevreyle ilişkilerinde yaşadıkları olumsuzlukları ve problemlerin temelinde yer alan denetilemeyen öfke duygusunun kaynağını bulma, denetim becerisi ve yapıcı yollarla çözüm bulma becerisi kazandırma açısından bu çalışmanın önemli olacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu çalışmanın okullarda uygulanan gelişimsel rehberlik anlayışına uygun olarak kriz oluşmadan önce, gelişimsel boyutta konuların ele alınıp kazandırılması açısından da önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Saldırganlığa ve bireyin uyumunu bozucu davranışlara dönüşmemesi için öfkenin uygun şekillerde ifade edilmesini sağlayan

müdahalelere gerek vardır. Okullarda uygulanacak bu tür müdahalelerin pek çok ilişkilere temel olacak becerilerin kazandırılmasında etkili olacağı düşünülmektedir.

Amaç

Öfkenin uygun şekilde ifade edilememesi veya bastırılması sağlıklı bir baş etme yöntemi olarak görülmemektedir. Çünkü bu durum bireyin uyumunu bozacak ciddi yıkımlara neden olabilecektir. Özellikle ergenliğin başları olarak kabul edilen ilkokulun son yıllarında öfkenin suça ve saldırganlığa dönüşmemesi, bireyin uyumunu bozmaması için uygun şekilde ifade edebilmeyi kazandıracak müdahalelere gerek duyulmaktadır. Şahin'e (2004) göre bu dönem istenmeyen davranışların ortadan kaldırılmasında veya istenen davranışların kazandırılmasında önemli bir dönemdir. Bu dönemde kendilerini uygun biçimde ifade edemeyen veya çevresi tarafından anlaşılmayan bireylerin, uyumsuz, saldırganlık ve şiddete yönelik davranışlar sergilediği görülmektedir (Yılmaz, 2004). Bu bilgiler doğrultusunda ergenliğe geçişte ilk yıllar olarak kabul edilen bu dönemde, öğrencilerin şiddet açısından risk altında oldukları söylenebilir. Bu nedenle öfke denetimine dönük hazırlanan programlarla bireyin var olan öfkelerini bastırmadan, başkalarına zarar vermeyecek şekilde ifade etmesi sağlanabilir. Bu durum, bireyin uyumunu olumlu etkileyecek ve ilerleyen yaşamında pek çok alanda ilişkilerinde daha üst düzey doyum sağlamasında etkili olacaktır (Yılmaz, 2004). Öfkeyi kontrol etme becerisini kazandırmaya yönelik bir önleme programını içeren bu çalışmanın bu bağlamda alana katkı sağlayacağı, bu konu ile ilgili çalışmalara dikkat çekeceği düşünülmektedir. Bu program ile amaçlanan, öğrencilerin kendi öfkelerini tanımaları, öfke durumunu anlamaları, doğal bir durum olarak kabul etmeleri, öfkelerini kontrol ederek yaşamalarıdır. Sonuç olarak bu araştırmanın genel amacı, geleneksel oyun ve hayal kahramanlarından yararlanılarak hazırlanan öfke denetimi programının ilkokul öğrencilerinin öfkelerini kontrol etme becerilerine etkisinin araştırılmasıdır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Araştırma öfke denetimi beceri eğitiminin etkisini sınanan kontrol grubu, ön test, son test modeline dayalı deneysel bir çalışmadır. Bu desen yaygın kullanılan karışık bir desendir (Büyüköztürk, 2007). Deney öncesinde deney ve kontrol grubuna Çok Boyutlu Okul Öfke Envanteri ön test olarak uygulanmıştır. Deney grubuna 8 oturumdan oluşan geleneksel oyun ve hayal kahramanlarından yararlanılarak hazırlanan öfke denetimi programı uygulanmıştır. Bu süre içinde kontrol grubuna herhangi bir program uygulanmamıştır. Uygulama sonunda her iki gruba Çok Boyutlu Okul Öfke Envanteri son test olarak uygulanmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkeni öfke denetimi eğitimi, bağımlı değişkeni ise öğrencilerin Çok Boyutlu Okul Öfke Envanteri ile belirlenen öfke düzeyidir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın evreni 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Ankara ili Yenimahalle ilçesinde yer alan bir devlet okulunda öğrenim gören 4. sınıf öğrencilerinden oluşan 80 öğrenciden oluşmaktadır. Öğrencilerin tümüne Çok Boyutlu Okul Öfke Envanteri uygulanmıştır. Envanter öğrencilere rehberlik ders saatinde, maddeler araştırmacı tarafından tek tek okunarak uygulanmıştır. Bu veriler ön test verileri olarak kullanılmıştır. Deney

grubunda son oturum bittikten sonra ayrı bir saatte kontrol grubu ile birlikte uygulanan Çok Boyutlu Okul Öfke Envanteri verileri ise son test verileri olarak elde edilmiştir. Değerlendirmeye alınan öntest sonuçlarına göre öfke düzeyi yüksek, öfke denetim becerileri düşük öğrenciler arasından deney ve kontrol grupları oluşturulmuştur. Deneklerin gruplara atanması tamamen seçkisiz örnekleme yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma için üyeler belirlendikten sonra velilerin yazılı izinleri alınmıştır. Deney ve kontrol grubunu oluşturan öğrencilere ait bilgiler Tablo 1. de verilmiştir.

Tablo 1.

Deney ve Kontrol Grubundaki Öğrencilerin Cinsiyete göre Dağılımları

	Deney	Kontrol
N	17	17
Kız	6	6
Erkek	11	11

Araştırmanın çalışma grubunu 12 kız, 22 erkek olmak üzere toplamda 34 öğrenci oluşturmuştur. Deney ve kontrol grubu yaş ranjları 10-11'dir. Deney grubu 6 kız, 11 erkek, kontrol grubu 6 kız, 11 erkek olmak üzere cinsiyet açısından eşit durumdadır. Araştırmada parametrik olmayan istatistikler kullanılmıştır. Deney ve kontrol grubu arasında ön-test puanları bakımından başlangıçta fark olup olmadığını test etmek üzere Mann-Whitney U analizi yapılmıştır. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin ön test puanları arasındaki farkın anlamsız bulunması, deney öncesinde bu öğrencilerin öfke duygusunu tanıma, düşmanlık, yıkıcı ifadeler ve olumlu başa çıkma düzeylerinin birbirine yakın olduğunu göstermiştir.

Veri toplama araçları

Bu araştırmada çalışma grubunu oluşturan öğrencilerden verileri elde etmek amacıyla Çok Boyutlu Okul Öfke Envanteri kullanılmıştır.

Çok Boyutlu Okul Öfke Envanteri: Çok Boyutlu Okul Öfke Envanteri Smith, Furlong, Douglas ve Bates and (2000) tarafından, okulla bağlantılı öfkenin duygusal, bilişsel ve ifadeyel yönlerini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir (Canbuldu, 2006). Ölçeğin Türk kültürüne uyarlama çalışması Canbuldu (2006) tarafından yapılmıştır. Araştırma 11-18 yaşlarında, 1011 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Türkçe'ye çevrilmesinde üç uzmandan destek alınmıştır. Ölçek maddelerinin çevirileri karşılaştırılarak benzer maddeler belirlenmiştir. Çeviri formu 40 kişilik bir öğrenci grubuna uygulanmıştır. Öğrencilerden her bir maddeyi anlaşılabilirlik düzeyinde değerlendirmeleri istenmiştir. Bu verilerin değerlendirici tutarlılığını belirlemek amacıyla intraclass korelasyon katsayısı hesaplanmış ve 0.82 bulunmuştur ($F(35, 1365) = 5.92, p=0.000$) (Canbuldu, 2006). Ölçeğin geçerlik ve güvenilirliğini sınamak için faktör analizi uygulanmıştır. Ölçüt bağıntılı geçerliği sınamak için benzer ölçek geçerliği sınaması yapılmış ve bu çalışma için Durumluk-Sürekli Öfke İfade Ölçeği (Özer, 1994) kullanılmıştır. Ölçeğin güvenilirliğini sınamak amacıyla testin tekrarı

yöntemi kullanılmıştır. Ölçeğin iç tutarlılığına ilişkin sınama ise her bir alt ölçek ve toplam puanların Cronbach alfa güvenilirlik katsayıları hesaplanarak yapılmıştır. Birinci çalışmada uygulanan faktör analizi sonucunda örnekleme yeterliliği katsayısı .88 olarak bulunmuştur. Ölçeğin puanlanması; ölçek dört alt ölçeğe sahiptir. Düşmanlık alt ölçeği; öfkenin bilişsel boyutuna yöneliktir. Okula ilişkin düşmanca olumsuz tutum ve inançların düzeyini ölçmeyi amaçlayan bu boyut altı maddeden oluşmaktadır. Yıkıcı ifade alt ölçeği ise öfkenin fiziksel ya da sözel olarak saldırgan ifade biçimlerini ölçmeyi amaçlayan bu boyut, öfkenin davranışsal boyutuna yöneliktir ve dokuz maddeyi içermektedir.

Verilerin Analizi

Araştırmada deney öncesi ve sonrasında toplanan veriler SPSS 20 istatistik paket programıyla çözümlenmiştir. Araştırmada elde edilen verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini test etmek için Shapiro Wilks testi kullanılmıştır. Veriler normal dağılım göstermediği için deney ve kontrol gruplarının ön test ve son test analiz çalışmasında parametrik olmayan testlerden Mann Whitney-U ve Wilcoxon İşaretlendirilmiş Sıralar Testi kullanılmıştır. Çalışma grubunun normallik varsayımını karşılamadığı durumda alternatif testler olarak önerilen ilişkisiz iki örneklem için Mann Whitney-U-testi ve İlişkili ölçümler için Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi kullanılmaktadır (Büyüköztürk, 2002).

İşlem

Eğitim programında araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan geleneksel oyun ve hayal kahramanlarından yararlanarak hazırlanan öfke denetimi programı kullanılmıştır. Programın içeriğinin şekillenmesi sürecinde literatür taraması yapılmış, literatürde yer alan öfke denetimi programlarından yararlanılarak özgün bir şekilde hazırlanmıştır. Kazanımlar öğrencilerin içinde buldukları yaş düzeylerine göre belirlenmiştir. Hazırlanan programın kazanımları Wellman ve Moore'un taksonomisine göre çalışmanın yapılacağı yaş grubunun gelişim düzeyleri incelenerek hazırlanmıştır. Program içeriğindeki etkinlikler öğrencilerin yaş düzeyleri dikkate alınarak düzenlenmiştir. Oturumlarda genel olarak model alma, ev ödevleri, grup içinde paylaşım, uygulama, rol oynama, gevşeme eğitimi, etkin dinleme, kendi kendini değerlendirme, bilgi verme, tartışma, açık uçlu sorular sorma yöntem ve teknikleri kullanılmıştır. 8 haftalık programın içeriğinde öfke duygusunu tanıma, öfkenin kaynağını araştırma, öfke ipuçlarını fark etme, öfke durumunda kendi kişisel tepkilerini fark etme, uygun olan ve olmayan öfke tepkilerini ayırt etme, öfkeyi uygun bir şekilde ifade etme, davranış sorumluluklarının farkına varma, öfke ile baş etme yöntemlerini öğrenme ve öfke kontrol yöntemlerini günlük yaşamda uygulamaya dönük kazanımlar yer almıştır. Öfke denetimi eğitimi program uygulama sürecinde; *birinci oturumda*; grup lideri gruba kendini tanıtarak, grubun amacı, programın içeriği, uygulamanın süresi, ne şekilde gerçekleştirileceği hakkında grup üyelerine bilgi vermiştir. Oturumda ilk etkinlikte ısınma etkinliği ile birbirini tanıma, yaka kartlarının takılması, kaynaşma için “ Bir ağaç olalım” etkinliği ile kurallar etkinliği uygulanmıştır. Amaçlar belirlendikten sonra “Amaç belirleme formu” doldurulmuş ve amaçlarımız kutusuna atılmıştır. *İkinci oturumda*; ısınma etkinliği, duyguları tanıma, öfke duygusunu tanıma “Duygu zarı” etkinliği yapılmıştır. Daha sonra “Öfke durum tespit formu” ev ödevi olarak verilmiştir. *Üçüncü oturumda*; öfke tetikleyicilerin tanınması, öfke ipuçlarının farkına varma, kişisel tepkileri tanıma amaçları için ısınma etkinliği, resimlerle öfke ifadeleri etkinliği, “Öfkeliyken nasılım” etkinliği ve ev ödevleri çalışması yapılmıştır. *Dördüncü*

oturumda öfke ifade biçimlerini tanıma ve uygun olan ve olmayan öfke tepkilerini ayırt etme amacı için ısınma etkinliği, “Yüz ifadelerimle öfkemi tanıyorum” etkinliği, Karagöz ve Hacivat oyunu, öfke ifade biçimlerinde hayal kahramanları ile oyunlar etkinlikleri kullanılmıştır. *Beşinci oturumda*; öfkenin uygun şekilde ifade edilmesi, öfkeyle baş etme yolları için “Ormanda yaşayan hayvanlar alemi” etkinliği, baş etme yöntemlerinde renkleri kullanma etkinliği gerçekleştirilmiştir. *Altıncı oturumda*; davranış sorumluluğu işlenerek “Kırmızı başlıklı kız” hikayesi ile öfke oluşmadan sorunları çözme ve ilişkilerde sorumluluk üzerinde durulmuştur. *Yedinci oturumda*; öfke kontrol yöntemlerinin günlük yaşama aktarılması konusu için ısınma etkinliğinde “Tavşan ve aslan kral hikayesi”, uygulamalarla öfke ile baş etme yöntemleri, örnek olay ve çözüm önerileri çalışılmıştır. *Sekizinci oturumda*; oturumların değerlendirilmesi, ilişkilerin sona erdirilmesi, grup süreci hakkındaki düşünce ve duyguların alınması konuları ele alınmıştır. Oturumlar sonunda öğrencilere katılım belgesi verilmiştir. Eğitim programı deney grubuna her hafta bir oturum (45 dakika) şeklinde uygulanmıştır. Eğitim programı tamamlandıktan sonra geleneksel oyun ve hayal kahramanlarından yararlanarak hazırlanan öfke denetimi programının etkililiğini değerlendirmek amacıyla araştırmanın deney ve kontrol grupları ön test aşamasında kullanılan değerlendirme aracı ile tekrar değerlendirme yapılmıştır. Uygulanan Çok Boyutlu Okul Öfke Envanterine verilen yanıtların puanları toplanarak her alt ölçek için bir toplam puan elde edilmiştir. Alt ölçeklerden alınan puanlar artıca öfke yaşantısı, düşmanlık, yıkıcı ifade ve olumlu başa çıkma düzeyleri de artmaktadır. Yapılan bu değerlendirme ile araştırmanın son test aşaması gerçekleştirilmiştir.

Bulgular

Deney ve kontrol grubunun Çok Boyutlu Okul Öfke Envanterinden aldıkları son-test puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını test etmek için Mann Whitney U, deney grubunun Çok Boyutlu Okul Öfke Envanterinden aldıkları ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığı ise Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile analiz edilmiştir. Verilerin anlamlılık düzeyleri $p < 0.05$ düzeyine göre belirlenmiştir.

Tablo 2.

İki Grubun Ön-test Sonuçlarının Karşılaştırılması

Ölçek	Grup	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	z	P
Öfke Yaşantısı	Deney	17	18,56	315,50	126,500	-,622	,534
	Kontrol	17	16,44	279,50			
Düşmanlık	Deney	17	14,74	250,50	97,500	-1,646	,100
	Kontrol	17	20,26	344,50			
Yıkıcı ifade	Deney	17	19,56	332,50	109,500	-1,216	,224
	Kontrol	17	15,44	262,50			

Olumlu	Deney	17	19,88	338,50			
Başa Çıkma	Kontrol	17	15,12	257,50	104,500	-1,457	,145

Tablo 2’den de anlaşılacağı üzere, deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin Çok Boyutlu Okul Öfke Envanteri ön test puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan Mann Whitney U testi sonucunda, gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Eğitim programı uygulanmadan önce iki grubun U ve p değerleri; Öfke yaşantısı (U=126.5; p>0.05), düşmanlık (U=97.5; p>0.05); yıkıcı ifade (U=109.5; p>0.05), Olumlu başa çıkma (U=104.5; p>0.05). Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin ön test puanları arasındaki farkın anlamsız bulunması, deney öncesinde bu öğrencilerin öfke duygusunu tanıma, düşmanlık, yıkıcı ifadeler ve olumlu başa çıkma düzeylerinin birbirine yakın olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.

İki Grubun Son-test Sonuçlarının Karşılaştırılması

Ölçek	Grup	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	z	P
Öfke Yaşantısı	Deney	17	9,00	153,00	,000	-	4,99
	Kontrol	17	26,00	442,00			
Düşmanlık	Deney	17	10,03	170,50	17,50	-	4,55
	Kontrol	17	24,97	424,50			
Yıkıcı İfadeler	Deney	17	11,74	199,50	46,50	-	3,39
	Kontrol	17	23,26	395,50			
Olumlu Baş Etme	Deney	17	25,59	435,00	7,00	-	4,78
	Kontrol	17	9,41	160,00			

Tablo 3’ten de anlaşılacağı üzere, deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin Çok Boyutlu Okul Öfke Envanteri son test puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda, gruplar arasında deney grubu lehine istatistiksel açıdan p<0.05 düzeyinde anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Öfke yaşantısı alt ölçeği; deney-kontrol, U=.000, p<0.05 düşmanlık alt ölçeği; deney-kontrol, U=17.50, p<0.05 Yıkıcı ifade alt ölçeği; deney-kontrol, U=46.50, p<0.05 Olumlu Baş Etme alt ölçeği; deney-kontrol, U=7.00, p<0.05. Öfke denetimi programına katılan deneklerin kontrol grubuna göre öfke ölçeği alt boyutu Öfke yaşantısı, Düşmanlık, Yıkıcı ifadeler puanlarının azaldığı, Olumlu

baş etme alt ölçeği puanlarının ise arttığı gözlenmiştir. Bu bulgu gerçekleştirilen programın uygulanmasının öğrencilerin öfke denetimi üzerinde etkili olduğunu göstermiştir.

Tablo 4.

Deney Grubunun Ön-test ve Son-test Sonuçlarının Karşılaştırılması

Ölçek	Ön Test	Test-Son	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Z	P
Öfke Yaşantısı	Negatif Sıralar		17	9,00	153,00		
	Pozitif Sıralar		0	,00	,00	-3,623	,000
	Eşit		0				
Düşmanlık	Negatif Sıralar		16	8,50	136,00		
	Pozitif Sıralar		0	0,00	,00	-3,544	,000
	Eşit		1				
Yıkıcı İfadeler	Negatif Sıralar		16	9,47	151,50		
	Pozitif Sıralar		1	1,50	1,50	-3,569	,000
	Eşit		0				
Olumlu Başa Çıkma	Negatif Sıralar		0	,00	,00		
	Pozitif Sıralar		17	9,00	153,00	-3,709	,000
	Eşit		0				

Tablo 4'den de anlaşılacağı üzere deney grubunu oluşturan öğrencilerin Çok Boyutlu Okul Öfke Envanterinden aldıkları ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını test etmek için yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonucunda sıra ortalamaları arasında fark, Öfke yaşantısı, Düşmanlık, Yıkıcı ifadeler ve Olumlu Baş etme alt testlerinde istatistiksel olarak $p < 0.05$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Deney grubunu oluşturan öğrencilerin öfke yaşantısı, düşmanlık, yıkıcı ifadeler alt testlerinden aldıkları puanlar anlamlı derecede azalmış, olumlu baş etme alt testinden ise aldıkları puanlar anlamlı derecede artmıştır.

Tablo 5.

Kontrol Grubunun Öntest ve Sontest Sonuçlarının Karşılaştırılması

Ölçek	Ön Test	Test-Son	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Z	P
Öfke Yaşantısı	Negatif Sıralar		8	6,69	53,50		
	Pozitif Sıralar		6	8,58	51,50	-,064	,949
	Eşit		3				
Düşmanlık	Negatif Sıralar		5	4,20	21,00		
	Pozitif Sıralar		2	3,50	7,00	-1,265	,206
	Eşit		10				
Yıkıcı İfade	Negatif Sıralar		7	6,86	48,00		
	Pozitif Sıralar		5	6,00	30,00	-,741	,458
	Eşit		5				
Olumlu Başa Çıkma	Negatif Sıralar		6	5,50	33,00		
	Pozitif Sıralar		5	6,60	33,00	,000	1,000
	Eşit		2				

Tablo 5’den de anlaşılacağı üzere, kontrol grubunu oluşturan öğrencilerin Çok Boyutlu Okul Öfke Envanteri’nden aldıkları ön-test ve son-test puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı test etmek için yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonucunda sıra ortalamalar arasında istatistiksel olarak hepsinde anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tartışma

Yapılan araştırmada geleneksel oyun ve hayal kahramanlarından yararlanarak hazırlanan öfke denetimi programının ilkökul dördüncü sınıf öğrencilerinin öfke denetim becerilerinin gelişmesine olan etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada elde edilen verilerin analizinde deney ve kontrol gruplarını karşılaştırmak için Mann Whitney U testi, her grubun kendi içinde ön test, son test sonuçlarını karşılaştırmak için Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi kullanılmıştır. Deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin Çok Boyutlu Okul Öfke Envanteri son test puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda gruplar arasında deney grubu lehine istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılık saptanmıştır. Deney grubunu oluşturan öğrencilerin Çok Boyutlu Okul Öfke Envanterinden aldıkları ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını

test etmek için yapılan Wilcoxon İşaretili Sıralar testi sonucunda sıra ortalamaları arasında fark, öfke yaşantısı, düşmanlık, yıkıcı ifadeler ve olumlu baş etme alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Araştırmanın deney grubunun Çok Boyutlu Okul Öfke Envanterine ait ön test ve son test sonuçları incelendiğinde sonuçlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olması, ancak kontrol grubunun Çok Boyutlu Okul Öfke Envanterine ait ön test ve son test sonuçları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmaması deney grubuna verilen geleneksel oyun ve hayal kahramanlarından yararlanılarak hazırlanan öfke denetim programının öfke denetimi becerileri üzerindeki olumlu etkisini ortaya koymaktadır. Ayrıca iki grubun son test sonuçları arasındaki farkın da istatistiksel olarak anlamlı olması bu bulguyu destekler niteliktedir. Öfke denetimi beceri eğitim programları ile ilgili alan yazında da benzerlik gösteren çalışmalar ve benzer sonuçlar elde edilmiştir. Şahin (2004) tarafından yapılan çalışmada dördüncü ve beşinci sınıfa devam eden 10-11 yaşlarında ilköğretim birinci kademe öğrencilerinin saldırgan davranışlarını azaltmaya yönelik öfke denetimi programının etkililiği araştırılmıştır. Çalışma sonucunda öfke denetimi eğitiminin saldırganlık düzeylerini önemli derecede azalttığı bulunmuştur. Akgül (2000) öfke denetiminin ilköğretim öğrencilerinin öfke denetimi becerilerine etkisini incelediği deneysel çalışmada öfke denetimi eğitiminin öğrencilerin öfke denetimi becerilerini kazanmasında etkili olduğunu göstermiştir. Alanda yapılan çalışmalar, öfke kontrol programlarının bireylerin öfkeleri ile daha iyi başa çıkmalarında etkili olduğunu göstermektedir (Bilge, 1996). Yavuzer'e (1998) göre öfke ve saldırganlığın en fazla görüldüğü dönem çocukluğun sonu ve ergenliğin başıdır. Bu durumda bu dönem öfke kontrolünü sağlama ve saldırganlığı azaltmaya yönelik müdahalelerin uygulanması için en iyi dönem olarak düşünülebilir.

Ayrıca yurt dışında yapılan çalışmalar incelendiğinde, Lochman (1992) saldırgan çocuklara dönük uyguladığı öfkeyle baş etme programı sonucunda programın çocukların problem çözme becerilerinde artışa neden olduğunu belirtmiştir. Suchodolsky, Solomon ve Pere (2000) ise 9-11 yaş öğrencileri üzerinde gerçekleştirdikleri 10 oturumluk program sonucunda öğrencilerin problemlerinde azalma görüldüğünü tespit etmişlerdir. Özellikle okullarda, saldırgan davranışları önlemek için erken yaş gruplarından başlayarak ülkemizin sosyal ve kültürel gerçekliğine uygun olarak geliştirilen okul temelli eğitim programlarının uygulanmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Spielberg (1966) çocukluğun sonu ve ergenliğin başlarında kişilik özelliklerinin henüz yerleşmemiş olması nedeniyle, öfkeyi azaltmaya yönelik müdahalelerin daha etkili olabileceğini ifade etmiştir. Araştırmalardan elde edilen sonuçlar bir bütün olarak ele alındığında bu araştırmanın sonucunda da elde edilen bulgular doğrultusunda öfke denetim programının etkili olduğu, alanyazında çeşitli benzer çalışmalarda da benzer kazanımlar elde edildiği göze çarpmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Araştırmaya ilişkin bulgular ele alındığında geleneksel oyun ve hayal kahramanlarından yararlanılarak hazırlanan öfke denetimi programının öğrencilerin öfke denetimi ve olumlu başa çıkma yöntemleri kullanma becerileri üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Uygulanan eğitim programı ilköğretim düzeyindeki çocukların çevreyle ilişkilerinde yaşadıkları problemleri çözme, öfke duygusunu fark etme ve denetim becerisini kazanmayı hedefleyen ve bu amaçla çocukların ilgisini çekecek geleneksel oyun ve hayal

kahramanlarından yararlanılan bir programdır. Bu bağlamda programın uygulanması sırasında kullanılan görsellerin, drama etkinliklerinin ve oyunların çocukların dikkatini çektiği, görsel materyallerle desteklenen konuların günlük yaşama aktarılmasının kolaylaştığı gözlenmiştir. Eğitim sonunda deney grubunun öfke denetim becerilerine dönük artış, öfke yaşantısı, düşmanlık ve yıkıcı ifade becerileri toplamalarına ilişkin ön test ve son test sonuçları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunması da uygulanan eğitim programının etkili olduğunu göstermektedir. Ancak çocuklarda bu tür eğitim programlarının etkisinin uzun süreli olması için belirli aralıklarla destekleyici çalışmaların yapılması önerilebilir. Çeşitlendirilmiş materyallerle çocukların ailelerini ve öğretmenlerini de uygulamaya dahil edecek programların geliştirilip uygulanmasının okullarda gelişimsel rehberlik hizmetleri kapsamında yapılacak çalışmalara destek olacağı düşünülmektedir. Bu program ilköğretim dördüncü sınıflar üzerinde gerçekleştirilen bir programdır. Üst sınıflara veya alt sınıflara dönük eğitim programlarında geleneksel oyun ve hayal kahramanları kullanılarak programlar çeşitlendirilebilir. Ayrıca izleme ölçümleri yapılarak kalıcılığının test edilmesi yoluna gidilebilir.

Kaynakça

- Adana, F. ve Aslantaş, H. (2011). Ergenlikte öfke ve öfkenin yönetiminde okul hemşirelerinin rolü. *Adnan Menderes Üniversitesi, Tıp Fakültesi Dergisi*, 12(1), 57-62.
- Akgül, H. (2000). *Öfke denetimi eğitiminin ilköğretim 2. Kademe öğrencilerinin öfke denetimi becerilerine etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akkök, F. (1996). *İlköğretimde sosyal becerilerin geliştirilmesi* (Anne Baba El Kitabı). MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. Ankara.
- Andrews, S.V. (1995). *Teaching kids to care*. Exploring values through literature and inquiry. Terre Haute, Indiana. Edinfo Press.
- Arkan, B. ve Üstün, B. (2009). Davranım bozukluğu olan çocuklara psikiyatrik yaklaşımda anne-baba eğitim programları: İki örnek bağlamında bir değerlendirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 1(2).
- Arıncı, A.F. (2012). *Masalın Sesi*. Ankara. Pegem Akademi Yayınları.
- Bakan, S. (2006). *Kelile ve Dimne'de yeralan masalların dinî ve ahlâkî eğitime katkıları*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- Bell, M. Dawson, D., Neison J., and Savoie, C. (1997, May). *Improving Primary Level Interpersonal Skills Through Conflict Resolution, Cooperative Learning and Children's Literature*. Master's Action Research Project, Saint Xavier University and IRI/ Skylight.
- Bennett, W. J. (1995). *The children's book of virtues*. New York: Simon & Schuster Press.

- Bilge, F. (1996). *Danışandan hız alan ve bilişsel davranışçı yaklaşımlarla yapılan grupla psikolojik danışmanın üniversite öğrencilerinin kızgınlık düzeyleri üzerindeki etkileri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Bilkan, A. F. (2001). *Masal estetiği*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Bulut, M. (2014). Türkçe eğitiminde dil ve kültürel değerlerin kazanılmasında Karagöz Gölge Oyununun işlevsel kullanımı üzerine bir değerlendirme. *International Journal of Languages Education and Teaching*, 89-100. ijlet.com sayfasından alınmıştır.
- Büyüköztürk, S. (2007). *Deneyisel desenler: Öntest-sontest kontrol grubu desen ve veri analizi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör analizi: Temel kavramlar ve ölçek geliştirmede kullanımı. *Eğitim Yönetimi Dergisi*, 8(32), 470-483.
- Canbuldu, S. (2006). *Çok boyutlu okul öfke envanterinin (The multidimensional school anger inventory) uyarlama çalışması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Mersin.
- Çakmak, G. H. ve Geçgel, H. (2006). *Çocuk edebiyatı*. (2. Baskı). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Çetinkaya, Z. (2007). Öğretmenlerin masallara ve bunların Türkçe öğretiminde kullanımına ilişkin görüşleri ölçeğinin geliştirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (2), 107-117.
- Demir, A. (2014). *Roman ve stereotip: Türk romanından örneklerle*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Demir, T. ve Özdemir, B. (2013). Türkçe Eğitiminde Karagöz, Gölge oyunları ile değer öğretimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 57-89.
- Demirbaş, M., ve Yağbasan, R. (2005). Sosyal öğrenme teorisine dayalı öğretim etkinliklerinin, öğrencilerin bilimsel tutumlarının kalıcılığına olan etkisinin incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 363-382.
- Donat-Bacıoğlu, S. ve Özdemir, Y. (2012). İlköğretim öğrencilerinin saldırgan davranışları ile yaş, cinsiyet, başarı durumu ve öfke arasındaki ilişkiler. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi* (2), 169-187.
- Duygulu, S. (2010). Ben bir süper kahraman oldum. *Çocuk Psikolojisi*, www.hurriyetaile sayfasından alınmıştır.
- Ersoy, O., Avcı, N., ve Turla, A. (2007). *Çocuklar için erken uyarıcı çevre*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Gönen, M. (1998). 99 Soruda çocuk edebiyatı. M. R. Söğüt (Ed.), *Çocuk Edebiyatı Kültürü* (ss.43-46). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Gönen, M. (1993). Anaokulu öğretmenlerinin beş ve altı yaş çocukları için kullandıkları masal ve hikâye kitaplarının niteliklerinin incelenmesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 7(2), 83-

88.

- Golden, B. (2003). *Healty Anger*, Newyork: Oxford University Pres.
- Gordon, T. (1999). *Etkili Anababa Eğitimi*. E. Aksay ve B Özkan (Çev.). İstanbul: Yapa yayınları.
- Güleryüz, Hasan. (2004). *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Helimoğlu, Yavuz, M. (1997) *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Johnson, J. and Reed, F. (1996). *Improving students ability to resolve conflict*. Unpublished Master's Thesis, Saint Xavier University, Chicago.
- Kan, Ç. (2015). Çocukların örnek aldıkları kahramanların değerlerin sosyal bilgiler programında yer alan değerlerle karşılaştırılması. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 195-208. atif.sobiad.com/sobiadfiles/sobiadarsiv2/jedus/Dergi/68.pdf adresinden alınmıştır.
- Karahan, F. (2008). Bir iletişim ve çatışma çözme beceri eğitimi: 155 programın üniversite öğrencilerinin sosyal beceri düzeylerine etkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 41(2), 169-186.
- Karatay, H. (2007). Dil edinimi ve değer öğretimi sürecinde masalın önemi ve işlevi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(3), 463-475.
- Kesen, N. F., Deniz, M. E. ve Durmuşoğlu, N. (2007). Ergenlerde saldırganlık ve öfke düzeyleri arasındaki ilişki: Yetiştirme yurtları üzerinde bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 353-364.
- Kısaç, İ. (1997). *Üniversite öğrencilerinin bazı değişkenlere göre sürekli öfke ve öfke ifade düzeyleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi. Ankara.
- Korkmaz, .(2003). Sosyal öğrenme kuramı . B. Yeşilyaprak (Ed.). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Korkut, F. (2002). Lise öğrencilerinin problem çözme becerileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 177-184.
- Korkut, F. (2004). *Okul temelli önleyici rehberlik ve psikolojik danışma*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kuzu- Sarar, T. (2002). Öykünün çocuğun bilişsel ve duyuşsal gelişimine katkısı bağlamında öykü seçimi. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, (9), 95-105
- Lochman, J.E. (1992). Cognitive behavioral intervetion with aggressive boys: Three year follow up and preventive effects, *Journal of Counseling and Clinical Psychology*, 60(3), 426-432.

- Luke, J. L. and Myers, C.M. (1994). Toward peace: Using literature to aid conflict resolution. *Childhood Education*, 71(2), 66-69.
- Maden, S. (2010). Türkçe öğretiminde drama yönteminin gerekliliği. *Türklük Bilimi Araştırmaları*. <http://hdl.handle.net> adresinden alınmıştır.
- Martin, R. and Watson, D. (1997). Style of anger expression and its relation to daily experience. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 23(3), 284-294.
- Nas, R. (2002). *Çocuk edebiyatı*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları
- Oğuzkan, A. F. (2001). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Oruç, C., Tecim, E. J. ve Özyürek, H. (2011). Okul öncesi dönem çocuğunun kişilik gelişiminde rol modellik ve çizgi filmler. *Ekev Akademi Dergisi*, 15(48), 281-297.
- Özdemir, N. (2006). Reklamcılık sektörü ve karagoz. Somut olmayan kültürel miras: *Yasayan Karagoz Uluslararası Sempozyum Bildirileri*, Gazi Üniversitesi THBMER Yayını, Ankara.
- Özer, A. K. (1994) Sürekli Öfke (SL-ÖFKE) ve Öfke İfade Tazı (ÖFKE-TARZ) ölçekleri ön çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 31, 26-35.
- Özkan, N. A. (2010). *Ailede öfke kontrolü*. (1. basım). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Özmen, A. (2006). *Öfke ile başa çıkma*. U. Öner (Ed.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Öztürk, A. O. (2008). Masalları uyutmak. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(3), 494-499.
- Rutledge, K. (2000). Social learning theory-Notes on ormond's psychology of learning. *Journal of Psychology*, New York: Riley Publication. <http://www.teachnet.edb.utexas.edu> adresinden alınmıştır.
- Senemoğlu, N. (1997) *Gelişim öğrenme ve öğretimi kuramdan uygulamaya*. Ankara: Stop Matbaacılık.
- Sever, S. (2002). Çocuk kitaplarında yansıtılan şiddet. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 35(1-2), 24-37.
- Scharf, S.C. (2000). *Gender differences in adolescent aggression: an analysis of instrumentality vs. expressiveness*, Unpublished Doctoral Thesis Michigan University Department of Clinical Psychology, Michigan.
- Soykan, Ç. (2003). Öfke ve öfke yönetimi. *Kriz Dergisi*, 11(2), 19-27.
- Spielberger, C. D. (1966). *Theory and research on anxiety*. In C.D.
- Suchodolosky, D. G., Solomon, R. M. and Pere, J. (2000). Cognitive behavioral anger control intervention for elementary school children: A Treatment Out Come Study, *Journal of Child And Adolescent Group Therapy*, 10(3), 159-172.

- Şahin, H. (2000). Öfke denetimi eğitiminin çocuklarda gözlenen saldırgan davranışlar üzerindeki etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(26), 47-61.
- Şahin, H. (2004). Saldırganlık ölçeği geçerlik ve güvenirlik çalışması. *SDÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(3), 180-190.
- Şahin, M. (2011). Masalların çocuk gelişimine etkilerinin öğretmen görüşleri açısından incelenmesi. *Milli Folklor*, 23(89), 208-219.
- Şirin, M. R. (1994). *99 Soruda çocuk edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Tahiroğlu, M. Kayabaşı, O. A. ve Kayabaşı, R. G. (2013). Türk halk masallarının öğrencilerin insani değerlere yönelik tutumlarına etkisi. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 6(4), 477-495.
- Taylor, J.L., Novaco, R. W., Gillmer, B. and Thorne, I. (2002). Cognitive behavioural treatment of anger intensity among offenders with intellectual disabilities. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 15, 151-165.
- Terzi, Ş. (2007). Okullarda yaşanan şiddeti önleyici bir yaklaşım: kendini toparlama Gücü. *Aile ve Toplum*, 3(12), 73-82.
- Ungan, S.(2007). Fabl türünün çocuk edebiyatındaki yeri ve günümüzde bu türden yararlanma olanakları. *Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 105-115.
- Uzmen, F. S. (2001). *Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden altı yaş çocuklarının prososyal davranışlarının resimli çocuk kitapları ile desteklenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Uzuner, S. (2007). *Yenilenen program çerçevesinde birinci kademe türkçe ders kitaplarında yer alan "öyküleyici metinlerin sınıf öğretmenleri açısından algılanma yeterliklerinin tespit ve türkçe öğretiminin amaçlarına uygunluğunun belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi.
- Ültanır, Y. G. (1997). *Öğrenme kuramları*. Ankara: Hatiboğlu Yayınevi.
- Rutledge, M. (2000). Boys' educational underachievement: An overview of some developments in Britain. *Journal issue*, (1).
- Yaldız, H. T. (2006). *Masalların çocuk eğitimi açısından incelenmesi (Sarayönü örneği)*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi
- Yavuzer, H. (1998). *Çocuk psikolojisi* (16. Basım), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yener, M. (2006). Masal, öykü ve şiirlerle duygu eğitimi. *Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*. Ankara.
- Yıldız, D. (2016). Popüler çeviri-çocuk romanlarının içerik bakımından incelenmesi/An examination of popular translated novels for children in terms of content. *Selçuk*

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 62 Temmuz – Ağustos 2017

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (SEFAD)/Selçuk University Journal of Faculty of Letters, (36), 435-466.

Yıldır, E. (1984). Masallar ve çizgi roman. *Töre, 13, 5.*

Yılmaz, N. (2004). *Öfke ile başa çıkma eğitiminin ve grupla psikolojik danışmanın ergenlerin öfke ile başa çıkabilmeleri üzerindeki etkileri.* Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Yücel, F. (2015). Kültürel yozlaşma bağlamında okul öncesi-ilkokul öğrencilerinin masal ve çizgi filmle ilgili algıları. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, 0(30), 119-135.*